

SYMBOLIEN TULKINNASTA JA TUNNELATAUSTEN TUTKIMISESTA

Janne Kivivuori on tässä lehdessä kritisoinut psykoanalyttisten teorioiden käyttöä yhteiskuntatutkimuksen työvälineinä. Kiitän häntä asiantuntevista puheenvuoroista, sillä monessa kohden ne pakottavat tämentämään omaa ajattelua. Joudun kuitenkin omien tutkimusharrastusteni uusista painotuksista huolimatta torjumaan hänen johtopäätöksensä, jonka mukaan ”psykoanalyttisen liikkeen oppeja ei ole enää järkevää käyttää yhteiskunnan tutkimuksen ja tulkinnan välineinä, koska ne ovat joko kiistanalaisia tai vanhentuneita” (Kivivuori 1999a, 254–255).

Mielestäni ainakin ryhmädynamiikka, tiedostamaton tunteidenvaihto, inhimillisen kanssakäymisen osittainen välittyminen fantasioiden kautta, etenkin varhaisten elämäkokemusten mutta myös myöhempien mallintuminen kanssakäymisen kaavaksi, traumojen vaikutus toistamispaikkoina ja itsetuhoisena käyttäytymisenä ovat psykoanalyysin yhä kestäviä havaintoja. Psykoanalyysin perinteinen teoriaraami tosin ylitetään kaikkia näitä ilmiöitä selitettäessä.

Aivotutkimus on osoittanut traumojen vaikutuksia hermokemiaan ja näyttänyt siten toteen, että kyllä haukku haavan tekee. Psykkiset kokemukset eivät ole niin vain pyyhittävässä pois tiedollisella uudelleenohjel-

moinnilla, jos tunteiden käsitte-lystä vastaava hermostokin on vaurioitunut (Leys 2000; van der Kolk & al. 1996; Lynn & Rhue 1994). Kokeelliset vauva-observaatiot ja eläinten käyttäytymistä koskevat tutkimukset ovat vahvistaneet, että varhaishoiva ennustaa myöhempää käyttäytymistä (Sperling & Berman 1994). Evoluutiopsykologia on tuonut varhaissozialisaation tutkimukseen arvokkaan lisän korostaessaan psykoanalyysin laiminlyömän vertaisryhmän merkitystä (Harris 1998; Pinker 1997, 447–450), mutta vertaisryhmää ei silti voi pitää varhaishoivan poissulkevana vaihtoehdona, sillä varhaishoiva näyttää ainakin eläinkokeissa ja adoptio-tutkimuksissa oman ikäluokan kanssa pärjäämisen ehdolta (Novack & Harlow 1975; Hodges & Tizard 1989; Champoux & al. 1992; Dornes 1999). Kanssakäymisen kaava vaikuttaakin stokastiselta mallilta (stokastisuus konkreettisen esimerkin valossa, ks. Siltala 1999a) eikä pirstoudu kokonaan erilaisiksi malleiksi eri tilanteisiin (niin kuin postmoderni psykologia olettaa, esim. Andersson 1997) eikä liioin vain tehtäväkohtaisiksi hermoverkoiksi vailla kokoavaa yhteyttä (niin kuin evoluutiopsykologia olettaa; kritiikistä ks. Fodor 2000). Kognitiivisen tiedostamattoman tutkimus on pitkään operoinut subliminaalisilla

havainnoilla (Cohen & Schooler 1997), ja viimeksi on subliminaaliseen tiedostamattomaan lisätty kognitiivinen psykodynaamiikka (Horowitz 1998). Tunteiden väliset vaikutukset ja mielen piilotajuinen aktiivisuus muistojen, mielikuvien ja havaintojen järjestäjänä poistavat deterministiset sävyt biososiaalisesta välityksestä. Traumakaan ei vaikuta suoraan vaan fantasian työstämänä.

On makuasia, kutsutaanko ihmiskäsitystään näinkin eklektisesti rakentavaa psykohistoriaa freudilaiseksi vain siksi, että se ei sulje psykoanalyttisia teorioita museovitriiniin vaan yhdistelee niitä muihin teorioihin. Kun olen puhunut ”psykoanalyysista” tutkimuksen kehyksenä, olen viitannut psyykkisen välityksen tarkasteluun tutkittaessa sosiaalisten tekijöiden vaikutusta. Olen tarkoittanut sillä sekä (inter)subjektiivisten merkitysten eläytyvää ymmärtämistä että tuossa ymmärtämisessä sovellettavaa, sieltä täältä koottua kehityopsykologista ja ryhmäkäyttäytymistä koskevaa teoriavarantoa, jota oma tutkimus osaltaan taas muokkaa. En siis ole tarkoittanut psykoanalyysilla vaikkapa yksilöivää selittämistä varhaislapsuudella tai seksuaalifantasioilla. Psykoanalyysista olen ylipäänsä puhunut oikeuttaakseni merkityksiin eläytymisen ja teoreettisten yhteyksien kokeilevan

hahmottamisen ainakin siinä tutkimuksen vaiheessa, kun etsitään johtolankoja ja muodostetaan hypoteeseja niiden yhteyksistä. Näin löydetty merkitysyhteydet täytyy sitten normaalia dokumentointia käyttäen osoittaa myös muualla kuin tutkijan päässä vallitseviksi, mikä myös avaa ne kilpaileville tulkinnoille. Toivon, että muutkin kuin J. P. Roos arvioisivat töitani niiden omien puutteiden eivätkä amerikkalaisen Freud bashing -kirjallisuuden mukaan.

Käsittelen psykoanalyysin suhdetta muihin tieteesiin perusteellisemmin artikkelissani ”Psykohistorian metodologiaa” (Siltala 2001). Tässä puheenvuorossa tyydyn perustelemaan psykoanalyttisten teorioiden sallimista sillä, että niiden käyttöä on vaikea ellei mahdoton kieltää kieltämättä samalla merkitysten tulkintaa kokonaan. Väitän myös psykoanalyysin tavoittaneen jotakin psyykkisestä todellisuudesta. Psykoanalyysin teorioiden suosiota voidaan nähdäkseni vähentää vain esittämällä vakuuttavampi tulkinta samoista ilmiöistä mutta ei kuitenkaan mielenliikkeitä pelkiksi psykoanalyttisen sanaston luomiksi harhoiksi.

Seuraava esimerkki havainnollistakoon sitä, että psykoanalyttisen tulkinnan kieltäminen voi johtaa tulkinnan kieltämiseen yleensä.

Kivivuori pitää yhtenä kaikkein ”absurdeimmista psykodynaamisista paljastuksista” Heidi Liehun tulkintaa, ”jonka mukaan kännykkä on äidin rinta”. Hän tuomitsee myös Jukka Relanderin suorittaman kännykkäkäyttäjien ”psykkisten taustojen paljastamisen” sopimattomana keskustelupuheenvuorona (Kivivuori 1999b, 496 & 1999a,

254). (Relander [1998, 243–244] pohti kännykän muuttamista 1980-luvun ”juppi-falloksesta” teinien ”uninalleksi”).

Yhtä sopimattomana kuin kännykän rinnastamista rintaan, äidinkorvikkeeseen tai falloksen Kivivuori pitää sitä, että kännyköitä valmistavien insinöörien samastumista firmaansa tarkasteltaisiin uskonnollisena kulttiyhteisönä. Arvostellessaan Antero Kiiänmaan tutkimusta modernista totemismista Kivivuori ei toki kategorisesti kiistä Kiiänmaan väitettä firmasta toteemina ja pitää jopa sattuvana firman ”mission” käsittelyä uskonnollisena ilmaisuna. Sitä vastoin hän ei hyväksy sitä, että firman voitosta osattomien harjoittelijoiden samastuminen yhtiöön tulkitaan irrationaaliseksi alistumiseksi yhteiselle minäihanteelle ja yhteiseen minäihanteeseen samastuminen puolestaan totemistiseksi klaaninmuodostukseksi. Totemismivertaus venyttää Kivivuoren mukaan uskonnon käsitettä liikaa, sillä Centerin insinöörin ”raha-, hyöty- ja järkikeskeisyyden” kuvaaminen uskonnolliseksi toiminnaksi tekisi sen motivaatioltaan irrationaaliseksi (Kivivuori 1998).

Kivivuori pitää tulkinnan kohteille itselleen piiloon jäävien merkitysten tulkinnat kognitiivisena arvorteorian eli toisten vapaiden valintojen mestarointina jonkin etujoukon kaikkietävydestä käsin. Olen ollut hänen kanssaan yhtä mieltä siitä, että poliittista tai tieteellistä argumenttia tulee arvioida argumenttina eikä mitätöidä sitä analysoimalla sen esittäjän persoonallisuutta tai piilointressejä. Julkinen sfääri, tieteellinen tai poliittinen, ei tosiaan ole mahdollinen ilman yksityisyyden kunnioittamista.

Kivivuori näyttää kuitenkin vetävän ”irrationaalisen” ja ”rationaalisen” käyttäytymisen rajan tiukemmin, kuin psykoanalyysin edustajat ainakaan enää nykyään tekevät, ja katsoo, että esimerkiksi yhtiön rationaalista hyötyintressistä poikkeavan toiminnan toteaminen leimaisi kohteensa jotenkin muita ihmisiä kehnommiksi tai peräti syyntakeettomiksi. Jos näin jyrkkä dikotomia omaksutaan, vain Alan Turingin mekaanisesti päätelmiä tekevä kone olisi rationaalinen ja syyntakeellinen.

Ja tarkoittaako uskontokään aina sitä, että uskova olisi menettänyt järkensä? En oikein suostu uskomaan, että edes insinöörikoulutus immunisoi kokonaan yhteenkuulumisen tarpeelle, uskonnollisten merkitysten kaipuulle tai teknistä piirustusta monitulkintaisemmille kommunikaation lajeille. Jos asioilta kielletään vertauskuvalliset merkitykset ja insinööreiltä muut henkiset tarpeet kuin luonnontieteen tekeminen ja sen kaupallinen soveltaminen, ei eletäisi siinä elämismaailmassa, jossa ihmiset ovat tottuneet orientoitumaan.

Merkitysten tulkinnan kieltäminen tykkäänään johtaisi mahdolltomuuksiin yksinpä kännykkä-esimerkissä. Lasten tarvitsema unilelu, nalle tai riepui, on ollut vanhempien tuntema lohdutuskeino psykoanalyysista riippumatta, vaikka D. W. Winnicott onkin antanut sille seikkaperäisimmän selityksen siirtymäobjektina, yhteyden takeena, matkalla lapsuuden turvasta itsenäiseen vastuuseen. Winnicott-ressu sattui kuitenkin olemaan arvostettu lapsipsykoanalyttikko, joten hänen antamansa selitys olisikin Kivivuoren argumenttia seuraten saastuttanut

jokaisen vanhemman tunteman unilelun psykokulttuurin ilmentymäksi, johon tiede ei saa kajo- ta kuin enintään kauhistelles- saan psykosanastojen suodattu- mista arkeen.

Olisi hieman outoa, ellei kän- nykkää saisi tieteellistä metodia tai tieteen etiikkaa rikkomatta tulkita muuksi kuin telekom- munikaattoriksi, vaikka Helsin- gin Sanomatkin (16.3.2001) tie- tää kertoa, että ”Nokian puhelin ei ole pelkkä puhelin, vaan se edustaa paljon muutakin hienoa ja tavoiteltavaa”. Kännykän mer- kityslisäarvon kieltämistä vastus- taisi ponnekkaasti ainakin se Nokian johtaja, joka TV-haas- tattelussa nimesi uuden suku- polven kännykän ”elämänhal- lintakapulaksi”. Luonnehdinta toi hakematta mieleen kunin- kaan valtikan ja valtakunnan- omenan, jotka käytännöllisinä välineinä ovat kelvottomia mut- ta symboliarvoltaan sitäkin mahtavampia.

Kännykkäbrandin luominen palaa automainontaan, joka on näihin päiviin saakka luonut mielikuvaa omin käsin hallitta- vasta, itseä suuremmasta voi- masta. Japanissa mainontaa on tosin jouduttu tarkistamaan: siellä uuden sukupolven autoja mainostetaan kaikkietietävinä telekommunikaattoreina, joista saa yhteyden minne hyvänsä ni- den seisossa ruuhkassa. Verkon äärettömyys korvaa vauhdin ää- rettömyyden. Autoa myydään silti yhtä kaikki kokonaisvaltai- sen elämänhallinnan ja toimi- juuden mielikuvilla.

Metaforisen merkityksen tai ylimääräisen tunnelatauksen uloslukeminen ei siis ole jonkin itse itsensä valinneen eliitin etu- oikeus. Kivivuoren paheksuma psykosanastojen leviäminen ”ta- vallisten ihmisten puhetavaksi”

(Kivivuori 1999a, 255) tarkoita- taan oikeastaan vain tavallisten ih- misten kykyä tulkita viestejä monivivahteisesti. He lukevat myös kanssakäymiseen liittyvää tunteiden vaihtoa, joka joskus selvästi riitelee sanojen kanssa ja panee toisen osapuolen mietti- mään käyttäytymisessä havaitta- van ristiriidan syytä. Tunteiden tunnistaminen itsessä ja toisissa voi myös auttaa yhteisymmär- rystä sen sijaan, että se johtaisi toisen oman totuuden vaienta- miseen. Evoluutiopsykologitkin puhuvat mind readingista selvy- tymistä edistävänä funktiona, joka on kehittynyt lajikehityk- sen myötä. Ellei toista yritettäisi ymmärtää, päädyttäisiin entistä helpommin sotimaan väärin- käsityksistä.

Olisi johdonmukaisempaa kieltää kokonaan symbolien muodostus ja niiden lukeminen kuin piirtää veteen viivaa ”pal- jastavien” psykotulkintojen ja sallittujen semioottisten tulkin- tojen välille. Freudilaisuudesta muistuttavia keho-, perhe- ja seksuaalimetaphoria olisi näet lii- an työlästä kokonaan juuria pois elämän kuvaamisesta yleensä, sillä ihminen ajattelee konkreet- tisimmasta ja läheisimmästä ko- kemuspiiristään otetuina vertaus- kuvina myös muissa yhteyksissä (Lakoff & Johnson 1999). Lo- pulta olisivat johdonmukaisuus- den nimissä sallittuja vain suorat väitelauseet fyysisen objektin olemassaolosta tai sen kausaali- sesta vaikutuksesta toiseen – ja silloinkin vaikutusta välittävä mekanismi jäisi selvittämättä (vrt. Stich 1999, 3–9, 192–199).

Mutta ei niin oivaltava ajatte- lija kuin Kivivuori voi tarkoittaa mitään näin absurdiä, joten yri- tän ymmärtää hänen vaatimuk- sensa psykoanalyttisten teorioi-

den hylkäämisestä tulkinnan vä- lineinä eritellymmin.

Kännykkäesimerkin voi pur- kaa kolmeen tasoon:

1. kännykkä käytännöllisenä telekommunikaatiovälineenä

2. kännykkään sekä mainon- nassa että kännykkäkulttuurin kritiikissä liitetyt mielikuvat tur- vallisesta yhteydestä tai elämän- hallinnasta

3. turvallisuuskaipuun selittä- minen takertumisena äidin rin- taan tai elämänhallinnan tun- teen tavoittelemisen selittämi- nen isän falloksen symbolisena käyttelynä.

Kivivuoren väittämä känny- kän merkityslisäarvon tulkin- noista on *toiseen tasoon* kohdis- tuessaan absurdi, sillä kännyköi- den käyttäjät ja mainostajat tie- tävät kännykän antavan käyttö- arvon ohittavaa turvallisuutta.

Tutkimukset kännyköiden suurkuluttajista, parikymppisis- tä nuorista aikuisista, kertovat monien heistä kokevan olonsa turvattomiksi ilman sitä. Tutkija Timo Kopomaa toteaa, että ”kun kännykkä jää vahingossa kotiin, menee hukkaan, varaste- taan tai yksinkertaisesti rikkou- tuu, kaksikymppinen ikään kuin vammautuu. Yhteys muihin kat- keaa ja tulee orpo olo” (Helsin- gin Sanomat 13.2.2000). Tom- mi Hoikkalan johtamassa Nu- fix-tutkimuksessa (2000, 8) to- detaan, että kännykkäriippu- vaisille suurkuluttajille ”ilman olo on katastrofi”.

Turvan ja voiman saamista esineestä ei tee tyhjäksi se, että myös psykoanalyysi on yrittänyt ymmärtää sitä. Liehun tai Re- landerin tulkinnat kännykästä äidin rintana, yhteyden korvik- keena tai isän falloksena voivat olla päteviä toisen tason ku- vauksina turvallisuuden tai elä- mänhallinnan tavoittelusta kän-

nykkään liitetyn voiman avulla. Voidaan myös ajatella, että jos psykoanalyysin sanasto kerran on kotiutunut arkikieleen niin, että äidin rinta tarkoittaa metaforana turvallisuutta ja isän fallos aikuista pätemistä, Liehu ja Relander eivät vielä ole edes lähenteet keskustelemaan selityksistä vaan vasta kuvanneet arkikielellä kännykän metaforisia sisältöjä. He tyytyvät vain toteamaan kännykän merkityslisäarvon tunteita sitovana symbolina. Tällöin kyseessä olisi lähinnä tautologia, jonka tekee populaari-ilmaisussa perustelluksi monien väitelauseiden kiteyttäminen yhteen käsitteeseen.

Mutta *kolmannella tasolla* Kivivuoren vaatimus psykoanalyttisten teorioiden korvaamisesta uusilla teorioilla on mielekäs tieteellinen väite. Freudin teoria oidipuskompleksista, pojan halusta ensin maata äitinsä kanssa ja kastraatiouhan oivallettuaan samastua isänsä mahtiin jonkun muun naisen myöhemmin saadakseen, saattaa olla väärä kolmannen tason selittäjänä. Kolmannella tasolla Kivivuori ei nihiloilse itse ilmiötä vaan haastaa psykoanalyttisen tulkinnan kilpaan siitä, mikä teoria tavoittaa kiistatta todetun merkityslisäarvon parhaiten. Mieleen tulevat vaikkapa Winnicottin siirtymäobjektiteorian lisäksi kiinnitymisteoria, evoluutiopsykologian teoria ihmisestä laumaeläimenä tai jokin sosiologinen tai sosiaalipsykologinen selitys turvallisen lähisuhdesfäärin luomisesta vastapainoksi jatkuville muutoksille työelämässä.

Omasta mielestäni ne kaikki ovat tarpeen eivätkä sulje toisiansa pois, sillä niin eri tasolla ne liikkuvat: laumaeläimen valmiudet ja turvanhaku äitiyhteyden tai mahdin vertauskuvasta muu-

toksen keskellä ovat välittäviä mekanismeja, kun taas kännyköiden ylenpalttista suosiota selittävä syy on turvattomuutta aktivoiva, symbolisen hallinnan tavoittelua ruokkiva sosiaalinen muutos (sosiaalisesta muutoksesta syynä, psyykkisistä malleista välitysmekanismina, ks. myös Siltala 1999b).

Perinteinen objektisuhdepsykoanalyysi selittäisi hajoamiskokemuksen esimerkiksi hyvän objektin puutteellisella sisäistymisellä, jota jatkuva yhteydenpito toisiin myöhemmin kompensi. Jos siitä johdetuilla hypoteeseilla lähdetäisiin tutkimaan kännykkäriippuvaisia suurkuluttajia, olisi kysyttävä sekä heidän toistuneimpia erokokemuksiaan että sitä, mikä heidän nykyisessä elämäntilanteessaan ruokkii turvallisuuden menettämisen pelkoa (pätkätyömarkkinat, vuokra-asuntomarkkinoiden tilanne Helsingissä, epävarmuus opiskelupaikasta). (Esim. X-sukupolven käyttäytymispiirteitä on selitetty sekä oman onnensa nojassa kasvamisella että työ- ja asuntomarkkinoiden koventumisella, ks. Holtz 1995.) Hypoteeseja epävarman elämäntilanteen ja varhaisten erokokemusten mahdollisesta vaikutuksesta kännykkäriippuvuuteen voitaisiin tukea tai heikentää aineistolla, samoin elaboroida näiden muuttujien keskinäinen suhde.

Psykoanalyysin tieteellinen pätevyys ei ikävä kyllä ole vielä todistettu löytämällä yhden teorian mukaan vaihtelevia suureita, sillä testattavia hypoteeseja voi johtaa muistakin psykoanalyttisista teorioista. Esimerkiksi nyt muodissa oleva relationaalinen lähestymistapa epäilee autonomian ja yksin selviämisen asettamista kehitysnormeiksi ja

korostaa aiemmin regressiivisinä pidettyjen sulautumiskokemusten rakentavuutta normaalina emotionaalisenä tankkauksena (Mitchell & Aron 1999; Rucker & Lombardi 1998). Regression painolastista vapautettu relationaalisuus näyttäisi tavoittavan hyvin esimerkiksi 1800-luvun kansallisten reformaattoreiden innostuksen asiaansa, kun taas taka-alalla pysyneet perusobjektisuhteen ja minätunnon ongelmat nousivat pintaan sortovuosina, jolloin nämä henkilöt puhuivat ihan omin sanoin minuutensa hajoamisesta heille kalliiden arvojen vaarantuessa. Kahden, näennäisesti vastakkaisen työhypoteesin pitäminen voimassa yhtä aikaa ei tietysti täytä kokeellisen tutkimuksen sääntöjä, mutta ihmistieteet eivät olekaan vielä kehittäneet normaaliparadigmaa vaan hahmottelevat vasta kohteitaan ja kehrittelevät käsitteitä niiden haluttuun ottamiseen.

Vastineen löytäminen yhdelle oletukselle ei siten vielä todista koko teoriaa oikeaksi eikä yhden hypoteesin horjuttaminen liioin vielä kaada koko teoriaa. Esimerkiksi lapsilla todettu kilpailu äidin huomiosta myös isän kanssa ei todista, että poika tosiaan haluaisi sukupuoliyhteyttä äitinsä kanssa. Insestitabun univertsalius – häiriintynyt hoivausuhde ehkä lukuun ottamatta – ei toisaalta kiellä isän ja pojan valtakamppailua eikä liioin poista kuvasta heidän keskinäistä kilpailuaan äidin yksinomaisesta (ei-insestuaalisesta) huomiosta (vrt. Cowitz 1997). Melanie Kleinin freudilaiset oletukset insestistä ja kuolemanvietistä ovat kiistanalaisia, mutta kleinilaisten havainnot pienten lasten suuressa tarvitsevuudesta vanhempiaan kohtaan ja turhautuneen vihan

käsittelyn projektiivisista ja reparatiivisista malleista auttavat silti jäsentämään tunnevaihtoa. Oidipalisoinnista voi inestinnin kyseenalaisuudesta huolimatta mielekkäästi puhua siirtymänä narsistisesta itseriittoisuudesta erillisten ihmisten maailmaan, jossa täytyy ponnistella tyydytyksen eteen ja jossa toiset eivät ole olemassa vain itseä varten vaan heillä on omatkin toiveensa (ks. jo Siltala 1989). Jos joku haluaa kuvata tätä kypsytymistä ”kastraation” hyväksymiseksi, en sitä paheksu, mutta en toisaalta liioin näe, mitä hyötyä sen kutsumisesta kastraatioksi tai alistumiseksi ”kielellisen falloksen” alaisuuteen olisi.

Tieteellinen teoria ei esimerkiksiämme tosiaankaan ole newtonilainen kaava maailman matemaattisesta rakenteesta.

Kivivuori näyttäisi kuitenkin uskovan, että psykoanalyysin joidenkin osien tarkistaminen kaataisi koko lähestymistavan, ikään kuin kyse olisi jo saavutetusta ihmistieteiden yhtenäisteoriasta. Biologiassa ja neurotieteissäkin joudutaan yhä enemmän tulemaan toimeen itseorganisoiduvuuden, organisiimin ja ympäristön vuorovaikutteisen kehityksen ja nonlinearisen kehityksen kanssa. Lääketieteessä on tavoiteltu eri teorioiden käytännöllistä hoitokonsensususta. Ihmis- ja yhteiskuntatieteissä on haastavaa tavoitella mahdollisimman suurta täsmällisyyttä ja mahdollisimman kattavia teorioita, mutta niin pitkällä ei vielä oltane, että psykoanalyysin kattamat tutkimuskysymykset voitaisiin varmasti sulkea pois tieteen piiristä rajoittamatta vahingollisesti tiedettä itseään.

Psykoanalyttikot ovat pystyneet hahmottamaan todellisia il-

miöitä, vaikka ovatkin joskus sellittäneet ne väärin tai eivät ole kuvanneet löydöksiään analyttisistä käsitteistä riippumatta niin, että ne olisivat avautuneet muiden tieteenalojen edustajille. Myöntäähän J. P. Rooskin, että Freudin seuraajat ovat ”tuottaneet tavattoman määrän empiiristä materiaalia ja tutkineet myös empiirisesti useita psyykkisten toimintojen alueita, joten siis jo tällä aineistolla voi olla arvaamatonta merkitystä, kunhan saadaan aikaan ihmisen psyykeä koskeva tieteellinen teoria” (Roos 2000, 61).

En pelkää vanhentuneiden teorioiden korjaamista tai korvaamista paremmilla Freudin klassikko-statukselta huolimatta. ”Freudilaisuudessa” korvaamatonta ovat vain analyttinen asenne, valmius vapaaseen assosiaatioon, ja vastatunteiden kuuntelu (joka sekin on tullut tiedostetusti käyttöön vasta Freudin jälkeen). Sitä vastoin pelkään liian vivahteettoman psykokritiikin vievän siihen, että psykoanalyysin hyvin tavoittama toisen tason ilmiöjoukko, ihmisten ja asioiden saamat lisämerkitykset ja tunnelataukset, poistetaan hyväksyttävien tutkimuskohteiden joukosta. En puolusta psykoanalyysia dogmikokoelmana vaan oikeutta käyttää tieteessä myös merkitysvivahteiden tajua, tunneälyä ja kokonaisuuksien hahmottamisen lahjaa sen sijaan, että tiede rajattaisiin vain yksinomaan matemaattis-avaruudellisesti lahjakaiden tutkijoiden toimintakentäksi. Parhaat tulokset saavutetaan erilaisten kykyjen yhteistyönä, kuten esimerkiksi Matti Kortteisen ja Hannu Tuomikosken tutkimus pitkäaikaistyöttömistä osoittaa.

Kritisoin Kivivuorta lähinnä siitä, että hän ei näyttäisi suovan

freudilaisille tai muille psykoanalyysista vaikutteita saaneille mahdollisuutta lausua tiedeyhteisössä enää mitään vakavasti otettavaa vaan tahtoo alistaa heidät pelkäksi tutkimuskohdeeksi, yhtenäiseksi blokiksi, jonka argumentointia tulee sellittää ”enemmän sosiaalisten liikkeiden kuin tutkimusten tarpeilla”. Esitellessään Eric Kandelin kirjoitusta *A New Intellectual Framework for Psychiatry* (Am. J. Psychiatry 4/1998) Kivivuori toteaa Kandelin pitävän mahdollisena ”psykoanalyysin uudistumista, jos teoria voidaan tieteellistää”. Ilmeisesti omana kantanaan hän toteaa kuitenkin kategorisesti: ”Osa psykoanalyysin teoreettisista termeistä voi saada empiirisen vastinetermistön aivokemiallisella ja biososiaalisella tasolla. Tällöinkin kyse olisi uusista tutkimustuloksista, joiden käyttö Freudin ’pelastamisessa’ heijastaa enemmän sosiaalisten liikkeiden kuin tutkimuksen tarpeita” (Kivivuori 1999b, 496). Eli: vaikka psykoanalyttiset käsitteet voitaisiin kokeellisesti testata, ne ovat sittenkin lähtökohdaisesti väärä ja kaikki oikea tieto kuuluu muille. Freudilaisuuden koskettava tutkija ei voi sanoa mitään yhteisestä viitetodellisuudesta vaan ulkoistaa jotakin välittäessään vain oman uskonnollisen mielentilansa (Kivivuori 1999a, 254).

Kivivuori uskoo tieteen kumulatiivisuuteen toisin kuin paradigmojen ainutkertaisuutta korostavat postmodernistit mutta ei huoli psykoanalyysin laajaa kliinistä kokemusta mukaan. Jos psykoanalyttisia oletuksia ei saaverrata aivotutkimukseen, kognitiotieteeseen tai biososiaaliseen lääketieteeseen, lukijalle voi syntyä sellainen vaikutelma, että ky-

se ei olekaan psykoanalyysin tieteellisten menetelmien oikeutetusta arvostelusta vaan joidenkin ajatussisältöjen julistamisesta pannaan menetelmään katso-matta. Evätessään psykoanalyyt-tisen ”liikkeen” edustajilta oi-keuden esittää tieteellisiä argu-mentteja Kivivuori näyttäisi itse syyllistyvän sellaiseen rationaalisen argumentin nihilointiin ja toisen motiivien paremmin tietämiseen, josta hän itse on aikai-semmin psykoanalyysin sovelta-jia arvostellut.

Tiedeyhteisöä ei kuitenkaan voi pakottaa, vaan olisi paras antaa kaikkien rauhassa vakuuttua uusien selitysten paremmuudesta entisiin nähden. Minusta oikea lähestymistapa olisi ensin luoda konsensusta eri käsittejär-jestelmien empiirisistä vastineis-ta ja sitten katsoa, mikä teoria parhaiten kuvaa ilmiöiden väli-siä yhteyksiä. Uusi paradigma sisältää jossain muodossa entisten parhaat havainnot. Psykiatrian biososiaalisen yhtenäisparadigma tulee varmaan joskus sisäl-lyttämään itseensä myös mielen piilotajuisen aktiivisuuden ja yksilöllisen elämänhistorian vaikutukset kokemusrakenteisiin. Siitäkin huolimatta psykoanalyysi säilyy terapiamuotojen joukossa pakottomien assosiaatioiden ja henkistä liikkumatilaa luovan transferenssin vapaa-alueena huolimatta taustateorioiden pit-kään jatkuneesta ja yhä jatku-vasta muuttumisesta; menetel-mällä on kieltämättömät ansionsa opeteltaessa tuntemaan itseä, omien tunnereaktioiden kerrostunutta historiaa sekä muistin toimintaa.

Korostettakoon vielä, että kokonaisvaikutelmani Janne Kivi-vuoren psykokriittisestäkin tuo-tannosta on, että hän koettaa edistää tieteen parasta huolehti-

malla sen metodologiasta eikä pyri sulkemaan ennalta pois kes-kustelusta tiettyjä teorioita eikä tiettyjä tutkijoita. Hän näyttää toisaalta varaavan psykoanalyy-sille mahdollisuuden tulla ar-vioiduksi ilman kaikkia Freudin teoriakorpuksen historiallisia ras-sitteita ja perää niin ikään freu-dilaisilta sosiologeilta menetel-mäopasta, jossa ”esiteltäisiin psykoanalyytin sosiaalitutki-muksen sisäiset kriteerit” (Kivi-vuori 1999b, 496). Näissä koh-dissa hän näyttäisi suovan psy-koanalyysin soveltajille samat mahdollisuudet kuin muillekin perustella väitteitään. Siksi vaati-mukset psykoanalyysin siirtä-misestä pelkästään tutkimus-kohteiden joukkoon eräissä Yh-teiskuntapolitiikka-lehden pu-heenvuoroissa ovatkin vaikutta-neet oudoilta poikkeamilta Kivi-vuoren julistamista tieteellisen keskustelun periaatteista. Oikais-en mielelläni mahdolliset vää-rinkäsitykseni ja pyydän Kivi-vuorta ystävällisesti selventä-mään kantaansa seuraavissa ky-symyksissä:

– Voiko symbolisia ja metaforisia merkityksiä tulkita tieteelli-sesti ja, jos voi, voidaanko jotkut tulkinnat kieltää jo ennakolta virheellisinä?

– Jos monille psykoanalyysin tutkimille ilmiöille kerran löytyy vastineensa aivotutkimuk-sesta, kognitiotieteistä tai ke-keellisestä vauvatutkimuksesta, eikö se todista psykoanalyytik-kojenkin käsitelleen, edes köm-pelösti, jotakin todellista eikä pelkkää psykosanaston synny-tämää harhaa?

– Voiko psykoanalyysia käyt-tänyt tutkija esittää päteviä tul-kintoja ilmiöistä, vai ovatko hä-nen esittämänsä tulkinnat niiden kulloisestakin perustasta riippumatta pelkästään uskon-

nonkaltaista ”psykokulttuuria”, ”paljastavaa psykologiaa” tai ”psykoanalyttisen liikkeen” int-ressien ilmentymää?

– Voidaanko luonnontieteellisen tai teknisen koulutuksen saaneet ihmisryhmät rajata usko-musten ja merkitysten tutkimuk-sen tai ryhmäkäyttätymisen tut-kimuksen ulkopuolelle vain siksi, että luonnontieteellinen ja tekni-nen maailmankuva vastaa todellisuutta paremmin kuin huma-nistiset maailmankuvat?

KIRJALLISUUS

Anderson, W. T.: *The Future of the Self. Inventing the Postmodern Person*. New York: Tarcher-Putnam, 1997

Champoux, M. & Byrne, E. & Delizio, R. & Suomi, S.: *Motherless mothers revisited: Rhesus maternal behavior and rearing history*. *Primates* 33 (1992), 251–255

Cohen, J. D. & Schooler, J. W. (eds.): *Scientific Approaches to Consciousness*. Mahwah, NJ.: Lawrence Erlbaum Publishers, 1997

Cowitz, H. H.: *Oedipal Paradigms in Collision. A centennial Emendation of a Piece of Freudian Canon (1897–1997)*. New York: Peter Lang Publishing, 1997

Dornes, M.: *Das Verschwinden der Vergangenheit*. *Psyche* 53 (1999), 530–570

Fodor, J.: *The Mind Does Not Work That Way*. Cambridge, MA.: The MIT Press, 2000

Harris, J.: *The Nurture Assumption. Why Children Turn Out the Way They Do*. New York–London: The Free Press, 1998

Helsingin Sanomat 16.3.2001: Onko Nokia iso vai liian iso?

Helsingin Sanomat 13.2.2000: Koko ajan yhteys kaikkiin. Nyt tutkijat osaavat jo sanoa, miten kännykkä on muuttanut nuorten elämää (Marja Salmela)

Hodges, J. & Tizard, B.: *Social and family relationships of ex-institutional adolescents*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 30

(1989), 77–97

Holtz, G. T.: *Welcome to the Jungle*. New York: St. Martin's Griffin, 1995

Horowitz, M. R.: *Cognitive Psychodynamics. From Conflict to Character*. New York: John Wesley & Sons, 1998

Kivivuori, Janne: Insinöörit paljastavan psykologian kohteena. *Yhteiskuntapolitiikka* 63 (1998): 3, 281–282

Kivivuori, Janne: Kaksi psykanalyysin kriitikkoa. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 3, 249–256. 1999a

Kivivuori, Janne: Vastaus Matti Kortteiselle. *Yhteiskuntapolitiikka* 64 (1999): 5–6, 494–496. 1999b

Kolk, B. A. van der & McFarlane, A. C. & Weisaeth, L. (eds.): *Traumatic Stress. The Effects of Overwhelming Experience on Mind, Body and Society*. New York–London: The Guilford Press, 1996

Lakoff, G. & Johnson, M.: *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books, 1999

Leys, R.: *Trauma. A Genealogy*. Chicago–London: The University

of Chicago Press, 2000

Lynn, S. J. & Rhue, J. W.: *Dissociation. Clinical and Theoretical Perspectives*. New York–London: The Guilford Press, 1994

Mitchell, S. A. & Aron, L. (eds.): *Relational Psychoanalysis. The Emergence of a Tradition*. Hillsdale, NJ.–London: The Analytic Press, 1999

Novack, M. & Harlow, H.: Social recovery of monkeys isolated for the first year of life. I: Rehabilitation and therapy. *Developmental Psychology* II (1975), 453–465

Nufix – nuoret ja kommunikatioakrobatia. Raportti esitutkimuksesta (syyskuu 1999/huhtikuu 2000). Nuorisotutkimusverkosto–Elisa Communications 2000. Helsinki: Edita, 2000

Pinker, S.: *How the Mind Works*. W. W. Norton & Company, 1997

Relander, Jukka: Historian keskeneräisyydestä. *Yhteiskuntapolitiikka* 63 (1998): 3, 235–246

Roos, J. P.: Minne hysteerikot katosivat? *Yhteiskuntapolitiikka* 65 (2000): 1, 57–63

Rucker, N. G. & Lombardi, Karen L.: *Subject Relations. Unconscious Experience and Relation-*

al Psychoanalysis. New York–London: Routledge, 1998

Siltala, J.: The Dimension of Change in Psychohistory. P. 323–342. In: Tammisto, A. & Mustakallio, K. & Saarinen, H. (eds.): *Miscellanea. Studia Historica* 33. Vammala: SHS, 1989

Siltala, J.: Sosiologinen ja psykologinen minä maailmantaloudessa. Teoksessa: Näre, S. (toim.): *Tunteiden sosiologiaa*. Helsinki: SKS, 1999. 1999a

Siltala, J.: Valkoisen äidin pojat. Siveellisyys ja sen varjot kansallisessa projektissa. Keuruu: Otava, 1999. 1999b

Siltala, J.: *Psykohistorian metodologiaa*. Teoksessa: Immonen, Kari (toim.): *Kulttuurihistorian metodikirja*. SKS 2001

Sperling, M. B. & Berman, W. H. (eds.): *Attachment in Adults. Clinical and Developmental Perspectives*. New York–London: The Guilford Press, 1994

Stich, S. P.: *Deconstructing the Mind*. New York–Oxford: Oxford University Press, 1996.

JUHA SILTALA